

Bütünselliğin bitişi

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Perşembe, 01 Nisan 2021 16:49 -

İnsan düşüncesinde bütünsellik en geç 1930'lu yılların başlarında sona erdi.

Bütünsellikten kastedilen, her şeyi açıkladığı iddiasında olan teoridir. Marksistlerin –yeni uyandıkları için olsa gerek- postmodernizmi suçlamakta kullandıkları bütünselliğin bitişi iddiası, iddia değil gerçekliktir ve postmodernizmin ortaya çıkmasından çok önce başlamıştır.

Bunu ilk kez 1994'te Sosyalizmin Sorunları adlı kitap formatındaki dergide yazmış ve neden marksist olmadığımı açıklamıştım (önceden de belirttiğim gibi doğru yanlarının yanı sıra naif bir yazıydı).

Konuyu açalım...

Marx-Engels döneminde, 19. yüzyılda, toplum bilimleri az gelişmişti ve gelişmelerinin başlangıcında daha fazla gelişmiş doğa bilimlerindeki anlayışı taklit ediyorlardı.

Doğa bilimlerindeki genellemecilik, toplum bilimlerine de geçmişti. Bunu Marx'ın Paris Komünü değerlendirmesiyle Engels'in Ailenin Devletin Özel Mülkiyetin Kökeni kitabıyla ilgili olarak göstermişim.

Kısaca tekrarlanırsa; önemli bir kentte (Paris) ya da çok küçük bir alanda, çok az insanı kapsayarak kısa süren bir sosyal olaydan hareket ederek, insanlığın geleceğine ilişkin sonuçlar çıkaramazsınız. Marx'ın Paris Komünü ile ilgili olarak yaptığı budur ve doğa bilimlerindeki genellemeci anlayışı kullanmıştır: tek örnek, her yerde aynı olacaktır.

Benzeri Engels'in kitabı için söylenebilir: ilkel toplumlardan bazılarının araştırılmasından çıkan sonuçlar (Morgan'ın sonuçları) insanlığın ilk çağ tarihi için genelleştirilemez. Nitekim daha sonra

Bütünselliğin bitişi

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Perşembe, 01 Nisan 2021 16:49 -

---

başka ilkel toplumlarla ilgili yapılan araştırmalar farklı sonuçlar verecektir.

Marksizm ya da kuruluş döneminde Engels'in yaptığı isimlendirmeye "bilimsel sosyalizm" bütünsellik iddiasındadır. Buradaki "bilimsellik", doğa bilimlerinin bilimselliğidir.

19. yüzyılda doğa bilimlerinde bütünsellik vardır. Fizik bu konuda açık örnektir.

Fizik teorileriyle dünyadaki ve evrendeki her şeyin açıklanabileceği düşünülmektedir.

Bu konuda Laplace'ın anlayışı ünlüdür: Laplace'a göre bir cisme etki eden bütün kuvvetler bilinebilirse, bu cismin sadece gelecekteki hareket tarzı değil, geçmişteki hareketi de ortaya konulabilir.

Ardından Newton fiziği gelir ve fizik her şeyi açıklayabilmek konusunda iyice yetkinleşir.

1905 yılında Einstein'ın Özel Görelilik Kuramı bu konuda önemli değişiklik getirmez. Bu kuramın getirdiği, Newton fiziğinin düşük hızlar için geçerli olduğu, hız ışık hızına yaklaştıkça bu fiziğin geçersizleştiğidir.

Doğa anlayışını ve fiziğin yapısını alt üst eden gelişme 1925 ve sonrasında gelir: Werner Heisenberg ve Avusturyalı Erwin Schrödinger'in maddeyle ilgili iki farklı anlayıştan hareket ederek buldukları parçacık mekaniği bütünsel teorisinin de sonunu gösterir. Kesinliğin yerini ihtimaller hesabı alır.

Bu konuda önemli buluş Heisenberg'in "belirsizlik yasası"dır. Buna göre bir atomaltı parçacığın hızı ve yeri aynı kesinlikle tespit edilemez. Hızı ne kadar kesin bilinebiliyorsa, yeriyle ilgili belirsizlik de aynı oranda artar veya tersi.

Bütünselliğin bitişi

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Perşembe, 01 Nisan 2021 16:49 -

O zamandan beri Einstein'ın "büyük dünyası" ile Heisenberg ve Schrödinger'in "küçük dünyası"nı tek formülde birleştirmek için çaba harcanmış ama başarılı olunamamıştır. "Dünya formülünün aranması" olarak da bilinen bu çaba başarılı olabilseydi eğer, insanlık, en azından fizikte –tıpkı Newton döneminde olduğu gibi- tek formülle ve bundan çıkarılan alt formüllerle geneli açıklayabilecekti.

Yapılamadı!

Sanmayın ki Marksistler bilimi kolayca kabul ederler; bu kabulleniş laftadır ve tarih tersini göstermiştir.

Belirsizlik yasasına sürekli olarak itiraz edildi. Kolay değil, dünyanın ve evrenin bütün olarak kavranabilirliği anlayışı geçersizleşiyordu. Einstein da itirazcılar arasındaydı ve parçacık mekaniğini kabul etmedi.

Edilmeyebilir tabii ama parçacık mekaniği doğayı açıklamakta başarılı olduğu oranda itirazın ciddiyeti de kalmayacaktır.

Lenin'in Materyalizm ve Ampiriokritisizm'de idealizme kapı açıyor diye eleştirdiği fiziğin matematikleştirilmesi, bu eleştiriye aldırmandan başarı üstüne başarı kazanacaktı. Gerçekte 20. yüzyıl başlarında fizikte yaşanan iki büyük devrimde fiziğin matematikleştirilmesinin payı büyüktür.

Anti maddenin gerçekte var olduğu deneyden önce Dirac tarafından matematik olarak bulunur. Neyi arayacağını bilerek yapılan deneyler sonucunda madde dünyasında çok kısa yaşayabilen anti madde bulunacaktır (mesela pozitif elektrik yüklü elektron (pozitron) gibi). Espri olarak, evrenin bir köşesinde mutlaka anti Dirac da vardır, denilir.

20. yüzyılda toplum bilimleri –mesela sosyoloji- çok gelişti, doğa bilimlerindeki anlayıştan kurtularak kendi yöntemlerini kurdular. Fizikte önümüzdeki yıllarda dünya formülü bulunabilse bile, toplum bilimlerinde 19. yüzyıldaki bütünsellik anlayışı yeniden kurulamayacaktır.

Bütünselliğin bitişi

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Perşembe, 01 Nisan 2021 16:49 -

Toplum bilimlerinde bireyin ve örgütlerin önemli rolü vardır. Bu rol de marksizmin tarih yasalarını fena halde zorlar.

Bugüne kadarki tarihin sınıf mücadeleleri tarihi olduğu iddia edilir, ama değildir.

Sınıflar vardır, bunların mücadelesi de vardır ama bireyleri ve örgütlerini dışlayarak sadece bu temelde önemli tarihsel olayları açıklayamazsınız.

Mesela Napoleon Fransa'sının neredeyse bütün Avrupa'yı işgal ederek kıtada feodalizmi yıkması sadece sınıf mücadelesi temelinde açıklanamaz. Buna ek olarak Napoleon'un kişiliği de vardır. Mesela Rusya seferini yapmayabilir ve Avrupa'da daha uzun süre egemenliğini sürdürebilir, sonraki tarih de farklı olabilirdi.

Başka örnek Ekim devrimidir. Lenin olmasaydı ve ek olarak büyük risk alarak İsviçre'den hareketle Almanya üzerinden geçerek Rusya'ya ulaşmasaydı, Ekim devrimi gerçekleşmezdi.

Lenin var olup da İsviçre'den çıkamasaydı, Bolşevikler de Menşevikler ile birlikte Kerensky hükümetine destek olacaktı çünkü toprak sorunu nedeniyle demokratik devrimin bitmediğini düşünüyorlardı. Hele de yarı feodal bir ülkede burjuvaziyi devirme çağrısı yapmak –sosyalist devrim- kimsenin aklından geçmiyordu. (Haberleşme konusunda o yıllarda telefon bile bulunmadığını hatırlatırım.)

Benzer bir durum Küba devrimi için geçerlidir. Fidel Castro olmasaydı bu devrim yine gerçekleşir miydi; kesin olarak evet denilemez.

Sadece Lenin ve Castro ile devrim olmazdı, burası açıktır ama bu insanların devrimde “olmazsa olmaz” düzeyinde rolü vardır.

Bütünselliğin bitişi

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Perşembe, 01 Nisan 2021 16:49 -

Marx-Engels'in tarihin objektif yasalarına aşırı önem vermesinin ve bireyi neredeyse silmesinin Bloch gibi Marksistlerin de aralarında bulunduğu kişiler tarafından eleştirildiğini Ütopya yazısında açıklamıştım. Sitede arama kısmına yazılarak veya www.engineerkineryazilar.wordpress.com adresinde Ü harfine bakılarak da bulunabilir.

Marx-Engels'in "tarih yasaları" tümüyle geçersiz değildir. Geçmişin ve muhtemel geleceğin değerlendirilmesinde dikkate alınmaları gerekir ama yeterli olmaktan uzaktırlar. Tarihte subjektif faktör, o yasalardakinden daha büyük önem taşımaktadır.

Başka bir yazıda açıkladığım için yine kısaca belirtirsem; insanlar tarihlerini kendileri yaparlar ama geçmişten kendilerine miras kalan şartların sınırlayıcılığı içinde...

Marx'ın bu tarih anlayışı doğrudur ama fazla geneldir. Tarihi insanlar yapar ve yaşadıkları dönemde hangi şartlar varsa o şartların sınırları içinde bunu yapabilirler; burası açıktır.

İçinde bulunulan o şartların sınırları nedir, bu sınırlar ne oranda zorlanabilir konusunda ise subjektif faktör devreye girer.

Küba'da sosyalist parti adını taşıyan komünist parti ülkede şartların yeterince olgun olmadığından hareketle devrim ihtimali görmezken, Fidel Castro ve başında bulunduğu 26 Temmuz Hareketi bunu görüyordu.

Aynı şartlar ama tümüyle zıt iki değerlendirme vardır.

Tarih de böyle yapılıyor...

Bütünselliğin bitişı

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Perşembe, 01 Nisan 2021 16:49 -
